

امانت‌داری

ابوالفضل یغمایی

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرَ الْقَوَى الْأَمِينَ؛^۱

بهترین کسی که می‌توانی استخدام کنی آن کس است که قوی و امین باشد.

مفهوم‌شناسی

امانت در لغت به معنای نگاه‌داری، مراقبت از امانت دیگران و درست‌کاری است.^۲ امانت در اصل از امن به معنای سکونت و آرامش قلب است و از نظر لفظ مانند واژه سَلِيم است: «أَمِنَ مِنَ الْأَسَدِ»؛^۳ از گزند شیر ایمن شد. ضد امانت، خیانت است که زشت‌ترین خصلت از نظر عقل و دین است.

در میان مردم وقتی از امانت‌داری سخن به می‌آید، بیشتر به امانت در امور مالی توجه می‌کنند، ولی بر اساس معنای لغوی و آیات و روایات بسیاری که در این راستا آمده، امانت‌داری معنای وسیع و شاخه‌های مختلفی دارد که هر کدام در جای خود مهم است. شاید بتوان در مرحله نخست، امانت را به دو شاخه تقسیم کرد: مادی و معنوی، که هر کدام دارای شاخه‌های کوچک‌تری هستند. امانت‌های مادی مثل ودیعه مالی، قرض الحسنه، بیت‌المال، سپرده‌های بانکی و... و امانت‌های معنوی، مثل دین، ایمان، اخلاق، قرآن، ولایت امامان معصوم(ع)، نماز و... از این رهگذر زن و فرزند برای مرد امانت هستند، دانش‌آموزان برای معلمان امانت هستند، رعیت

---

۱. قصص، ۲۶.

۲. انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۱، ص ۵۵۷.

۳. فیومی، المصباح المنیر،

فضائل اخلاقی: امانت‌داری / ۳۰۱

برای سلاطین و رهبران جامعه امانت هستند، منابع زیرزمینی امانت هستند، و تکلیف و مسئولیت انسان‌ها در برابر خدا، بزرگ‌ترین امانت است.

تفسیر آیه

صفورا دختر حضرت شعیب علیه السلام که صفوره نام داشت، درباره حضرت موسی علیه السلام گفت: پدر جان! این انسان شایسته‌کردار را برای اداره کارهایت به کار دعوت کن؛ زیرا او درست‌کار و تواناست. پدر پرسید: از کجا این دو صفت را در او یافتی؟ پاسخ داد: توانمندی او را موقع برداشتن سنگ از دهنه چاه فهمیدم، سنگی که باید ده نفر بردارند یک تنه برداشت و درست‌کاری او را هنگام آمدن به سوی شما؛ چون لباس‌های مرا باد جابه‌جا می‌کرد، او گفت: من جلو می‌روم و شما پشت سرم بیایید و راه را به من نشان دهید تا چشمش به قامت من نیفتد، در این‌جا بود که علاقه شعیب علیه السلام به موسی علیه السلام افزون شد.^۱

پیام‌های آیه

۱. دختران نیز در خانواده بر اساس منطق و حکمت حق پیشنهاد دارند و فرقی با دیگران ندارند.
۲. روابط حسنه میان والدین و فرزندان و آزادی بیان در خانواده یک ارزش است.
۳. همه اعضای خانه پیشنهاد بدهند، ولی تصمیم نهایی با سرپرست خانواده است.
۴. زنان عقیقه به دنبال آنند تا کمتر از منزل خارج شوند (استأجره) برای کارهای سخت خارج از منزل، از مرد استفاده شود.
۵. کار عار نیست، اولیای خدا نیز کار می‌کردند.
۶. برای استخدام، دو عنصر توانایی و امانت‌داری لازم است.
۷. توانایی و امانت‌داری را باید در شرایط عادی و بدون توجه طرف، شناسایی و احراز کرد.^۲

آیات و عناوین مرتبط

احکام امانت: حرمت خیانت در امانت: (انفال، ۲۷)؛ وجوب رد امانت: (بقره، ۲۸۳).^۳

۱. طبرسی، مجمع‌البیان، ترجمه کرمی، ج ۱۹ و ۲۰، ص ۵۳۰.

۲. قرائتی، تفسیر نور، ج ۹، ص ۴۰.

۳. رفسنجانی و محققان فرهنگ قرآن، ج ۴، ص ۲۲۹.

آثار امانت‌داری: جلب اعتماد: (یوسف، ۵۴ - ۵۵)؛ رستگاری: (مؤمنون، ۱ و ۸)؛ عنایت خدا: (یوسف، ۵۴ - ۵۶)؛ محبت خدا: (حج، ۳۸)؛ نیکوکاری: (یوسف، ۵۴ و ۵۶).^۱

پاداش امانت‌داری: بهشت: (یوسف، ۵۵ - ۵۷)؛ تکریم: (معارج، ۲۲ - ۳۲ و ۳۵).^۲

عوامل خیانت در امانت: انحصارطلبی: (آل عمران، ۷۵)؛ بی‌تقوایی: (آل عمران، ۷۵ - ۷۶)؛ جهل: (احزاب، ۷۲)؛ ظلم: (احزاب، ۷۲)؛ فرزنددوستی: (انفال، ۲۷ - ۲۸)؛ مال دوستی: (انفال، ۲۷ - ۲۸).^۳

اهمیت امانت و امانت‌داری

در آیات متعددی از قرآن سخن از لوازم امانت‌داری و نکوهش خیانت در امانت به میان آمده است.^۴ از جمله در توصیف مؤمنان و نمازگزاران راستین می‌فرماید:

والذین هم لأماناتهم وعهدهم راعون؛^۵

آنها امانات را ادا و به عهد خود پای‌بند هستند.

یعنی آنهایی که حریم امانت را رعایت نمی‌کنند مؤمن راستین و نمازگزار حقیقی نخواهند بود. در اهمیت امانت‌داری همین بس که امام سجاد علیه السلام فرمود:

بر شما باد به دادن امانت به صاحبش، سوگند به آن کسی که محمد صلی الله علیه و آله را به حق به پیامبری مبعوث کرد، اگر قاتل پدرم حسین علیه السلام همان شمشیری را که با آن پدرم را شهید کرد به عنوان امانت به من می‌سپرد (و من آن را می‌پذیرفتم) در امانت‌داری آن خیانت نمی‌کردم.^۶

امام صادق علیه السلام نیز فرمود:

کسی که مسئول امانتی شد و او آن را به صاحبش برگرداند، هزار گره از گره‌های آتش دوزخ را از گردن خویش گشوده است. بنابراین، به ادای امانت

۱. همان، ص ۲۳۱.

۲. همان، ص ۲۳۴.

۳. همان، ص ۲۳۸.

۴. مؤمن، ۲۷؛ معارج، ۳۲؛ نساء، ۵۸؛ انفال، ۲۷؛ بقره، ۲۸۳؛ احزاب، ۷۳.

۵. مؤمنون، ۸؛ معارج، ۳۲.

۶. طبرسی، مشکاة الانوار، ج ۳، ص ۱۴۲.

فضائل اخلاقی: امانت‌داری / ۳۰۳

پیشی گیرید و آن را جلدی بگیرید؛ زیرا هر کسی که حریم امانت را رعایت کند، شیطان صد نفر از شیاطین گمراه‌گر را بر آدمی می‌گمارد تا او را وسوسه و گمراه کند.^۱

امام صادق علیه السلام در روایتی دیگر فرمود:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصَدَقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ
وَالْفَاجِرِ؛^۲

به درستی که خدای عزوجل هیچ پیامبری را مبعوث نکرد مگر این‌که به آنها دستور داد که راست‌گو باشند و امانات را ادا کنند.

آثار امانت‌داری از دیدگاه روایات

۱. صداقت

امام علی علیه السلام فرمود: «هرگاه امانت‌داری تقویت شود صداقت زیاد می‌گردد».^۳

۲. روزی

امام علی علیه السلام فرمود: «امانت‌داری روزی می‌آورد و خیانت در امانت، فقر».^۴

۳. سلامت دنیا و آخرت

لقمان به فرزندش سفارش می‌کرد: «فرزندم! امانت را به صاحبش برگردان تا دنیا و آخرتت سالم بماند و امانت‌دار باش تا توانگر باشی».^۵

۴. نشانه دین‌داری

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «کسی که امانت‌دار نباشد ایمان ندارد».^۶

۱. همان.

۲. کلینی، کافی، ج ۲، ص ۱۰۴.

۳. قال الامام علی (ع): «إذا قويت الأمانة كثر الصدق» (ری شهری، ترجمه میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۱۰).

۴. قال الامام علی (ع): «الأمانة تجر الرزق والخيانة تجر الفقر».

۵. قال لقمان: «يا بني، أذ الأمانة تسلم لك دنياك و آخرتك وكن أميناً تكن غنياً» (ری شهری، ترجمه میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۱۰).

۶. قال رسول الله صلی الله علیه و آله: «لا إيمان لمن لا أمانة له» (مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۱۹۸).

۵. کسب مقام ارجمند

امام صادق علیه السلام فرمود: «حضرت علی علیه السلام در پیشگاه رسول اکرم صلی الله علیه و آله به آن مقام بسیار ارجمند نرسید مگر به خاطر دو خصلت؛ راست‌گویی و امانت‌داری»^۱.

حکایت

۱. امانت‌داری پیامبر صلی الله علیه و آله

پیامبر صلی الله علیه و آله در حفظ امانت به قدری جدی و کوشا بود که به «امین» لقب گرفت؛ به طوری که پیش از بعثت وقتی مشرکان او را می‌دیدند، می‌گفتند: امین آمد. چنان‌که در ماجرای نصب حجرالاسود در جای خود، که پنج سال پیش از بعثت رخ داد، همین مطلب آمده است که گفتند: «هذا الأمین قد رضینا به»^۲؛ ما به داوری این امین در نصب حجرالاسود، راضی شدیم.

۲. امانت‌های مشرکان نزد پیامبر صلی الله علیه و آله

در ماجرای هجرت پیامبر صلی الله علیه و آله از مکه به مدینه آن حضرت در سخت‌ترین و خطرناک‌ترین شرایط، حضرت علی علیه السلام را به جای خود نصب کرد و شبانه از مکه خارج شد؛ اموری موجب شد که پیامبر صلی الله علیه و آله علی علیه السلام را جانشین خود قرار دهد و پس از چند روز، هجرت نماید، در رأس این امور، ادای امانت‌هایی بود که برخی از مشرکان در نزد پیامبر صلی الله علیه و آله داشتند.

ابن هشام در سیره خود می‌نویسد: «حضرت علی علیه السلام سه شبانه‌روز در مکه ماند تا امانت‌های مردم مکه را که نزد پیامبر صلی الله علیه و آله بود، به صاحبانش برساند تا پس از آن که امانت‌ها را به صاحبانش رد کرد او نیز هجرت کند»^۳.

۳. توصیه به امانت‌داری

از حوادث جالب این‌که در ماجرای جنگ خیبر که در سال هفتم هجرت رخ داد، آذوقه سپاه اسلام تمام شد و از نظر غذارسازی به قدری در مضیقه قرار گرفتند که برای برطرف نمودن گرسنگی، از گوشت حیواناتی مانند: اسب، قاطر و... (که گوشتشان مکروه است) می‌خوردند، در این شرایط چوپانی از یهودیان را دیدند که گوسفندهای آنها را از بیابان به سوی قلعه‌ها می‌برد، خواستند آن گوسفندان را به غنیمت بگیرند، چوپان گفت: اینها نزد من امانت است. پیامبر صلی الله علیه و آله در برابر صدها سرباز گرسنه، با صراحت فرمود: «در آیین ما خیانت به امانت، یکی از بزرگ‌ترین

۱. کلینی، کافی، ج ۲، ص ۱۰۵.

۲. قمی، کحل البصر، ص ۱۲۵.

۳. ابن هشام، سیره، ج ۲، ص ۱۳۸.

فضائل اخلاقی: امانت‌داری / ۳۰۵

جرم‌ها است، بر تو لازم است که همه گوسفندها را تا در قلعه ببری و به صاحبانش برسانی». آن چوپان اسلام را پذیرفت، گوسفندان را به صاحبانش سپرد و سپس به سپاه اسلام پیوست و با یهودیان جنگید تا به شهادت رسید.^۱

۴. ارزش امانت

مسئله جالب دیگر درباره هشدار شدید پیامبر ﷺ به کسی است که اندکی در امانت بیت‌المال خیانت کرده بود. او یکی از اصحاب به نام مدعم غلام رفاعه بن زید بود، هنگامی که رسول خدا ﷺ و همراهان از جنگ خیبر بازمی‌گشتند به سرزمین وادی القری رسیدند، در آنجا مدعم مشغول پیاده کردن وسایل سفر پیامبر ﷺ از پشت شتر بود، ناگاه تیری از ناحیه دشمن به پیکر مدعم اصابت کرد و به شهادت رسید، اصحاب دور جنازه مطهر او جمع شدند و ضمن اظهار تأسف، خطاب به او گفتند: بهشت بر تو گوارا باد. پیامبر ﷺ فرمود: «نه سوگند به کسی که جان محمد در دست اوست، اکنون زبانه‌های آتش از لباسی که مدعم پوشیده شعله‌ور است؛ چرا که او آن را از غنایم خیبر برداشته بود». حاضران از این سخن پیامبر متأثر شدند. یکی از اصحاب عرض کرد: ای رسول خدا! من هم که دو بند کفش ناچیز را از غنایم برداشته‌ام مجازات می‌شوم. پیامبر فرمود: «برای تو همانند آن دو بند کفش در آتش دوزخ دیده می‌شود».^۲

شعر

آسمان بار امانت نتوانست کشید   قرعه فال به نام من دیوانه زدند^۳

***

خدا ترس باید امانت‌گزار	امین کز تو ترسد امینش مدار
امین باید از داور اندیشناک	نه از رفع دیوان و زجر و هلاک
بیفشان و بشمار و فارغ نشین	که از صد یکی را نبینی امین
دو هم جنس دیرینه را هم قلم	نباید فرستاد یک جا به هم
چه دانی که هم‌دست گردند و یار	یکی دزد باشد یکی پرده‌دار ^۴

۱. سبحانی، فروع‌البدیت، ج ۲، ص ۲۴۷.

۲. ابن هشام، سیره، ج ۴، ص ۱۳۸.

۳. حافظ، دیوان، ص ۸۶.

۴. سعدی، بوستان، ص ۱۰۴.